Внукова Н. М.,
д. е. н., професор, завідувач кафедри
управління фінансовими послугами,
ХНЕУ імені Семена Кузнеця

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЧЕРЕЗ СПРОЩЕННЯ ДОСТУПУ ДО СПЕЦІАЛЬНИХ ВИДІВ КРЕДИТУВАННЯ

Актуальність. В умовах сучасної фінансово-економічної кризи нестача ліквідних коштів у суб'єктів господарювання, зокрема, малого та середнього бізнесу, відчувається особливо гостро. Основні недоліки короткострокових банківських кредитів полягають у високих відсоткових ставках та необхідності надання забезпечення. Швидкий розвиток спеціальних видів кредитування спрямований на задоволення попиту у фінансових ресурсах. У практичній діяльності питання розвитку сфери підприємництва може відбуватися через спрощення доступу до спеціальних видів кредитування, зокрема, факторингу.

Мета – розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій для визначення перспектив спрощення доступу до спеціальних видів кредитування, зокрема, факторингу, як інструменту забезпечення інституційного розвитку сфери підприємництва.

Виклад основного питання. Визначення поняття «факторинг» наведено в табл. 1. Як видно з табл.1, зважаючи на специфіку здійснення факторингових операцій, у кожному нормативному документі є різний акцент на технологічній суті операцій факторингу. Окремий розгляд факторингу тільки як продаж дебіторської заборгованості чи переуступка фінансовій установі грошової вимоги, є недостатнім, оскільки факторинг характеризується складністю надання фінансових послуг. Він є комплексом фінансових послуг, що полягають у передачі права вимоги коштів (дебіторської заборгованості) за поставлену продукцію або надані послуги фінансовій уста-

нові (фактору) і одержанні постачальником фінансування, а також переуступці боргових прав підприємства іншому суб'єктові, який гарантує платіж, що звільняє постачальника (клієнта фактора) від необхідності брати додаткові кредити в банку.

Таблиця 1

Правове визначення поняття «факторинг»

Джерело права	Визначення
Закон України «Про банки та банківську діяльність» [6]	Факторинг – це набуття права вимоги на здійснення зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, беручи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів.
Закон України «Про фінансові послуги, державне регулювання ринку фінансових послуг» [9], Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо факторингу [7]	Фінансова установа, що надає послуги з факторингу, може надавати послуги з пов'язаного з цим ведення обліку грошових вимог, надання поруки за виконання боржником свого обов'язку за грошовими вимогами постачальників товарів (послуг) та пред'явлення до сплати грошових вимог від імені постачальників товарів (послуг) або від свого імені, а також інші послуги, спрямовані на одержання коштів від боржника.
Цивільний кодекс України [10] (глава 73, ст. 1077);	За договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги) одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника).
Господарський кодекс України [4]	Банк має право укласти договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), за яким він передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає або зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи.

Джерело права	Визначення
Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг [5]. Закон України «Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг» [8].	Договір факторингу означає договір, укладений між однією стороною постачальником) та іншою стороною (фактором), відповідно до якого: (a) постачальник відступає або може відступати фактору право грошової вимоги, яке випливає з договорів купівлі-продажу товарів, укладених між постачальником та його покупцями (боржниками), крім договорів купівлі-продажу товарів, придбаних в першу чергу для їхнього особистого, сімейного або домашнього використання; (b) фактор має виконувати принаймні дві з таких функцій: – фінансування постачальника, включаючи надання позики та здійснення авансових платежів; – ведення обліку (головної бухгалтерської книги) щодо дебіторської заборгованості; – пред'явлення до сплати грошових вимог; – захист від несплат боржників.

Факторинг є одним із найперспективніших видів фінансових послуг, який сприятиме розвитку підприємництва. Основними функціями факторингу є: фінансування поставок товарів (послуг); управління дебіторською заборгованістю постачальника; покриття фінансових ризиків неплатежу; додаткове оцінювання платоспроможності покупця [2].

Фінансовий механізм факторингу надає постачальникам принципово нові можливості розвитку, адже на відміну від банківського кредитування та залучення власних коштів, він має суттєві переваги для збільшення обсягів продажів, що підтверджує інституційне забезпечення цим спеціальним видом кредитування розвиток підприємництва [3].

Останнім часом ринок спеціальних видів кредитування характеризується зростанням кількості фінансових установ, зокрема, факторингових компаній та обсягу факторингових операцій. Між тим, їх швидкий розвиток є обмеженим, тому що у структурі фінансування

факторингових операцій більше 80 % обсягів фінансування здійснено власними коштами фактора. За оцінками експертів, частка банківських кредитів в структурі фінансування факторингових операцій залишатиметься незначною. Отже, перспективним може бути залучення коштів інвесторів, зокрема, і суб'єктів підприємництва. Іншим обмеженням є переважання угод з регресом. На європейському ринку переважають угоди без регресу, коли всі ризики неплатежу покупця бере на себе фактор.

За результатами дослідження асоціації факторів FCI найбільші обсяги факторингових операцій спостерігались в Україні в окремі роки. На ринку класичного факторингу у теперішній час активно працюють тільки декілька фінансових компаній, незважаючи на те, що у Державному реєстрі фінансових установ зареєстровано сотні фінансових компаній, які можуть надавати фінансові послуги факторингу.

Серед банків найбільш активно факторингові послуги надають – ПУМБ, «Райффайзен Банк Аваль», «UniCredit Bank», «ОТР Bank», «Альфа-Банк», «Банк Південний», «Укрексімбанк» та ін., але їх обсяг відносно фінансових показників діяльності банку є незначним. Наприклад,в одному з банків рівень факторингових операцій на 1 грн капіталу становив менше 10 копійок, а на 1 грн статутного капіталу в динаміці від 10 до 30 копійок.

Проте ці операції вигідні для банку, оскільки частка доходу від факторингових операцій у загальних доходах цього банку становила майже 3 %, що свідчить про високу рентабельність даних операцій.

Фактично вартість факторингових послуг майже дорівнює вартості кредитів, однак, для отримання фінансування від фактора потрібно надати набагато менший пакет документів та не потрібно надавати забезпечення, яким є поставлені товари. Але ризик для фактора залишається високим, тому що платіжна дисципліна боржників є досить низькою, і у їх розпорядженні є достатньо можливостей не платити по боргах, тому що ефективність роботи державної виконавчої служби є дуже незначною. Ситуація із виконанням судових рішень може покращитися з початком функціонування «приватних» виконавців,

Нівелювання цих недоліків фінансування підприємництва через факторинг може здійснити середній бізнес, який характеризується найвищою динамікою розвитку, тобто найбільше потребує постійного поповнення оборотних коштів.

Факторинг варто розробляти як гнучкий інструмент у розрахунково-платіжних відносинах споживачів та постачальників, який максимально зважає на інтереси сторін і є перспективним спрямуванням розвитку як для фінансових, що ним займаються, так і для їхніх клієнтів [1].

Висновок. Для використання переваг факторингу в Україні важливо на державному рівні сприяти розвитку факторингу через зниження процентів за кредитом, розширення надання додаткових послуг, зокрема, за міжнародним факторингом. З розвитком факторингу в Україні, такі послуги стануть привабливішими для суб'єктів господарювання не лише як форма захисту від ризиків, а й засобом оптимізації фінансових потоків фактора та клієнта, що є інструментом забезпечення спрощення доступу до кредитування.

Література:

1. Внукова Н. М. Забезпечення спеціального кредитування підприємств шляхом факторингу. *Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит*. 2014. №7 (125). С. 31–38.

2. Внукова Н. М. Оцінка результативності впровадження факторингу на підприємстві. *Економіка розвитку.* 2007. №1. С. 77–80.

3. Внукова Н. М. Факторинг вже не просто фінансовий інструмент, а ціла нова галузь економіки. *Україна–business.* 2005. №15. С. 6.

4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

5. Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг від 28.05.1988 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_210.

6. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо факторингу : Закон України від 09.09.2010 р. № 2510-VI. *Відом. Верхов. Ради України*. 2011, № 4, ст. 20.

8. Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг : Закон України від 11.01.2006 р. № 3302-IV. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3302-15.

9. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14.

10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page.